

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΤΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Διάλεξη 06:

Θεωρίες οικονομικής ανάπτυξης (2)

05/11/2018

Επίκουρος Καθηγητής Δρ. Δημήτρης Καλλιώρας

η-ταχυδρομείο: dkallior@uth.gr

τηλέφωνο: 24210 74484

γραφείο: Γ23

μέρα και ώρες γραφείου: Πέμπτη, 08:00 – 10:00

Διδακτική Ομάδα

Επίκουρος Καθηγητής Δρ. Δημήτρης Καλλιώρας (dkallior@uth.gr)

ΕΔιΠ Δρ. Μαρία Τσιάπα (mtsiapa@uth.gr)

Υπ. Δρ. Ευάγγελος Ρασβάνης

Το υπόδειγμα Baran (1)

-3-

- Ο Baran (1957) υποστήριξε ότι οι αναπτυσσόμενες χώρες ακολουθούν μια διαφορετική πορεία καπιταλιστικής ανάπτυξης σε σχέση με τις (βιομηχανικά) αναπτυγμένες χώρες. Η διαφορετικότητα αυτή οφείλεται στη μορφή των σχέσεων μεταξύ των αναπτυγμένων και των αναπτυσσόμενων χωρών, σχέσεις που στηρίχθηκαν στο διεθνές εμπόριο, τη μεταφορά πλεονάσματος και την πολιτική επιρροή.
- Ο Baran υποστήριξε ότι οι αναπτυσσόμενες χώρες διακρίνονται για την ύπαρξη δυο τομέων στην οικονομία τους. Από τη μια πλευρά, υπήρχε ένας μεγάλος καθυστερημένος αγροτικός τομέας, με μικρούς αγρότες και παρασιτικούς γαιοκτήμονες, ο οποίος χαρακτηριζόταν από χαμηλή παραγωγικότητα και σχεδόν μηδενική οριακή παραγωγικότητα της εργασίας. Από την άλλη, υπήρχαν μικροί βιομηχανικοί τομείς, με υψηλή παραγωγικότητα, οι οποίοι ελέγχονταν κατά ένα μέρος από το ξένο κεφάλαιο. Ο βιομηχανικός τομέας έχει τις δυνατότητες ανάπτυξης αλλά εμποδίζεται από το μικρό μέγεθος των εγχώριων αγορών και τον ανταγωνισμό των βιομηχανικά προηγμένων χωρών.

Το υπόδειγμα Baran (2)

-4-

- Κατά τον Baran (1957), το πλεόνασμα που ήταν δυνητικά διαθέσιμο για σχηματισμό κεφαλαίου είχε τη μορφή της υπεραξίας που προέρχονταν από τη μισθωτή εργασία και της γαιοπροσόδου που αποσπάται από τους γαιοκτήμονες. Οι οικονομικά ευκατάστατες τάξεις δεν είχαν κάποιο συμφέρον από την προώθηση της εκβιομηχάνισης και το μετασχηματισμό των περιφερειακών οικονομιών.
- Επίσης, οι ξένοι κεφαλαιούχοι αντιδρούσαν σε μια διαδικασία εκβιομηχάνισης, γιατί θα υπονόμει τη μονοπωλιακή τους θέση και θα τους ανάγκαζε να ανταγωνισθούν νέους επιχειρηματίες και έτσι θα απειλούνταν τα υψηλά τους κέρδη.
- Ο μόνος τρόπος για την αποδυνάμωση του καπιταλισμού κατά τον Baran, ήταν η κρατική παρέμβαση, η οποία θα προωθούσε την ελεγχόμενη εκβιομηχάνιση.

Το υπόδειγμα Castells

-5-

- Ο Castells (1972) υποστήριξε ότι το σύγχρονο πρόβλημα της υπανάπτυξης μπορεί να γίνει κατανοητό μόνο από την ιστορική θεώρηση της εξέλιξης του κεφαλαιοκρατικού τρόπου παραγωγής. Οι σύγχρονες τάσεις της υπανάπτυξης απεικονίζουν την εκμετάλλευση των υποανάπτυκτων περιοχών από τις αναπτυγμένες κεφαλαιοκρατικές περιοχές, μέσω της αποικιακής κυριαρχίας, της εμπορικής κυριαρχίας ή της ιμπεριαλιστικής βιομηχανικής και οικονομικής κυριαρχίας. Η κατανόηση αυτής της διαδικασίας είναι εφικτή με την εξέταση των πολιτικών και κοινωνικών σχέσεων μέσα σε μια περιοχή και τον ιδιαίτερο τύπο οικονομικών σχέσεων και εξάρτησης που υπάρχει σε αυτή.

Το υπόδειγμα Harvey

-6-

- Ο Harvey (1985) αναγνώρισε ότι, αν και υπάρχει πάντα μια τάση προς την "ισόρροπη ανάπτυξη", η οποία προκαλείται από τον ανταγωνισμό για τα κέρδη, αυτό δεν μπορεί ποτέ να επιτευχθεί λόγω της δομής των κοινωνικών σχέσεων. Αυτή η αστάθεια οδηγεί την κεφαλαιοκρατική συσσώρευση σε περιοδικές κρίσεις και σε ελεγχόμενα κύματα επένδυσης και αποεπένδυσης.

Το υπόδειγμα Smith

-7-

- Ο Smith (1984) καθόρισε την ανισόρροπη ανάπτυξη ως "γεωγραφική έκφραση των αντιφάσεων του κεφαλαίου" και ανέπτυξε την άποψη της αστικής ανάπτυξης που είναι βασισμένη στη διαδικασία της επένδυσης και της αποεπένδυσης στις διαφορετικές χωρικές κλίμακες. Η εντονότερη κλίμακα είναι το αστικό περιβάλλον, το οποίο αρχικά αναπτύσσεται για συσσωρεύσει τα κέρδη. Εντούτοις, αυτά τα κέρδη είναι ασταθή, λόγω της χωρικής σταθερότητας των επενδύσεων και του αυξανόμενου ανταγωνισμού από τους νεοεισερχόμενους στην παραγωγή. Μόλις αρχίσουν να μειώνονται τα κέρδη, οι περιοχές εγκαταλείπονται εντελώς για να αναζητήσουν νέες περιοχές και να εξασφαλίσουν νέα κέρδη.
- Σε αντίθεση με τη νεοκλασική οικονομική άποψη, που βλέπει την ανάπτυξη ως βελτίωση προς την ισότητα, ο Smith (1984) θεωρεί αυτήν την τάση ως έμφυτο παράδοξο στην κεφαλαιοκρατία που παράγει «κύματα» ανάπτυξης και υπανάπτυξης.

Το υπόδειγμα Massey

-8-

- Η Massey (1984) υποστηρίζει ότι η απόσταση και η χωρική διαφοροποίηση χρησιμοποιούνται από τους κεφαλαιοκράτες για να διευκολύνουν την κύρια συσσώρευση. Η χρήση στρατηγικών για εκμετάλλευση των διαφορετικών χαρακτηριστικών του εργατικού δυναμικού ανά περιοχή (διαφορετικοί μισθοί, συνθήκες εργασίας) οδηγεί σε ανισόρροπη ανάπτυξη π.χ. η διάσπαση μιας επιχείρησης σε μητρική (έδρα της επιχείρησης) και θυγατρικές ή κλαδικές που βρίσκονται σε άλλες χώρες, είναι δυνατόν να οδηγήσει στην ουσιαστική μεταφορά των κερδών της θυγατρικής προς την κεντρική επιχείρηση και την χώρα στην οποία βρίσκεται.

Το υπόδειγμα Holland

-9-

- Ο Holland (1976) υποστηρίζει ότι η τάση προς την ανισότητα οδηγεί πρώτιστα προς τη συγκέντρωση μεταξύ των μεγάλης κλίμακας βιομηχανιών η οποία οδηγεί στη μετανάστευση της εργασίας. Το πλεόνασμα της εργασίας, χρησιμεύει για τη διατήρηση των μισθών των εργαζομένων σε χαμηλά επίπεδα μέσω της μείωσης της εξάρτησης του κεφαλαίου από την εργασία.

Το υπόδειγμα Frank (1)

-10-

- Ο Frank (1967) διαφώνησε με την αντίληψη ότι οι αναπτυσσόμενες χώρες διακρίνονταν από την ύπαρξη δυο τομέων της οικονομίας, ενός σύγχρονου και καπιταλιστικού και ενός παραδοσιακού και μη καπιταλιστικού. Υποστήριξε ότι οι αναπτυσσόμενες χώρες είχαν γίνει μέρος του παγκόσμιου καπιταλιστικού συστήματος και η διεξόδυση του καπιταλισμού σε αυτές έγινε δια μέσου του εμπορίου.
- Οι σχέσεις ανταλλαγής, κατά τον Frank (1967), είχαν πυραμιδωτή δομή και περιελάμβαναν μητροπόλεις και δορυφόρους. Οι εργάτες και οι μικροί καλλιεργητές συνδέονταν με τα τοπικά κέντρα συσσώρευσης κεφαλαίου, τα οποία με τη σειρά τους λειτουργούσαν ως δορυφόροι στα κέντρα απόσπασης υπεραξίας. Με αυτή την πυραμιδωτή δομή, τα κέντρα του παγκόσμιου καπιταλισμού που βρίσκονταν στα ανώτερα επίπεδα της πυραμίδας, απομυζούσαν το πλεόνασμα που παραγόταν στις περιφερειακές υποανάπτυκτες χώρες, το οποίο, αντί να επενδυθεί στις χώρες προέλευσης, μεταφέρονταν στις πλούσιες καπιταλιστικές χώρες. Οι υποανάπτυκτες χώρες θα αναπτύσσονταν μόνο εάν αυτό ήταν προς το συμφέρον των μητροπόλεων τους. Συνεπώς, η υπανάπτυξη των φτωχών χωρών εμποδιζονταν από τα κεντρικά καπιταλιστικά κέντρα, που μάλιστα πολλές φορές την υπέθαλπαν.

Δ. Καλλιώρας: Θεωρίες οικονομικής ανάπτυξης (2)

Το υπόδειγμα Frank (2)

-11-

- Κατά τον Frank (1967), η καλύτερη αναπτυξιακή στρατηγική των αναπτυσσόμενων χωρών ήταν η πλήρης αποσύνδεση με αναπτυγμένες χώρες. Αυτό βέβαια θα μπορούσε να επιτευχθεί με την εισαγωγή κάποιας μορφής σοσιαλισμού, αφού οι άρχουσες τάξεις και οι καπιταλιστές σε ένα καπιταλιστικό καθεστώς δεν θα επέτρεπαν μια τέτοια αποσύνδεση, η οποία θα τους στερούσε την υπεραξία που καρπώνονταν.
- Ενώ ο Frank (1967) ασχολήθηκε κυρίως με το εμπόριο και τις σχέσεις ανταλλαγής μεταξύ αναπτυγμένων και αναπτυσσόμενων χωρών, ο Amin (1974, 1976) εστίασε περισσότερο στις συνθήκες και τις σχέσεις παραγωγής στηριζόμενος σε ιστορικές αναλύσεις για τον τρόπο με τον οποίο η Ευρώπη οδήγησε σε υπανάπτυξη τμήματα της Αφρικής στην περίοδο της αποικιοκρατίας.
- Το υπόδειγμα της «αυτόκεντρης οικονομίας» χαρακτηρίζεται από την παραγωγή μέσω παραγωγής και αγαθών μαζικής κατανάλωσης. Η αυτόκεντρη οικονομία δεν είναι αυτόνομη, αλλά μια καπιταλιστική οικονομία υψηλής ανάπτυξης που επιδίδεται σε εκτεταμένο εξωτερικό εμπόριο και σε άλλες διεθνείς σχέσεις ανταλλαγής.

Το υπόδειγμα Amin

-12-

- Οι περιφερειακές οικονομίες, κατά τον Amin (1974, 1976), κυριαρχούνται από έναν «υπεραναπτυγμένο» εξαγωγικό τομέα και έναν τομέα που παράγει αγαθά πολυτελούς κατανάλωσης. Δεν υπάρχει βιομηχανία παραγωγής κεφαλαιουχικών αγαθών, αλλά ένας μικρός τομέας παραγωγής αγαθών για μαζική κατανάλωση, ενώ δεν υπάρχουν σχέσεις που να προωθούν την ανάπτυξη μεταξύ της γεωργίας και της βιομηχανίας. Η περιφερειακή οικονομία δεν είναι αυτοδύναμη, αλλά εξαρτημένη από την παγκόσμια αγορά, τους δεσμούς στην παραγωγή και τα κέντρα συσσώρευσης κεφαλαίου των χωρών του κέντρου.
- Ο καπιταλισμός δεν έχει εισχωρήσει σε όλες τις διαδικασίες της περιφερειακής οικονομίας. Η στρεβλή παραγωγική δομή στις περιφερειακές οικονομίες και η εξάρτησή τους οφείλεται στην κυριαρχία των χωρών του κέντρου, οι οποίες εκμεταλλεύονται τη φθηνή εργασία και τους φυσικούς πόρους και επέβαλλαν στις περιφερειακές οικονομίες τον υπεραναπτυγμένο εξαγωγικό τομέα. Παράλληλα εμπόδισαν τη δημιουργία εθνικών βιομηχανιών παραγωγής κεφαλαιουχικών αγαθών και αγαθών μαζικής κατανάλωσης. Οι αναπτυσσόμενες χώρες μπορούν να οδηγηθούν προς την κατεύθυνση της αυτόκεντρης οικονομίας, εφόσον θέσουν σε εφαρμογή μια αναπτυξιακή διαδικασία.

Το υπόδειγμα Emmanuel

-13-

- Σύμφωνα με τη θεωρία του Emmanuel (1972), οι χαμηλές αμοιβές των εργαζόμενων στις φτωχές χώρες δίνουν τη δυνατότητα στις βιομηχανικές χώρες να αγοράζουν αγαθά σε τιμές χαμηλότερες του κόστους παραγωγής των ιδίων αγαθών σε αυτές. Οι μισθοί στις φτωχές χώρες ήταν πολύ μικρότεροι σε σχέση με τους μισθούς στις αναπτυγμένες χώρες, κάτι που είχε ως αποτέλεσμα την ύπαρξη μιας υπερεκμετάλλευσης των φτωχών από τις αναπτυγμένες χώρες. Η υπεραξία μεταφέρονταν μέσω του εμπορίου από τις φτωχές στις αναπτυγμένες χώρες, με αποτέλεσμα να δημιουργείται ένα καθεστώς άνισης ανταλλαγής που είναι η κύρια αιτία της υπανάπτυξης.
- Παρά την κριτική που δέχθηκε, η θεωρία συνέβαλε στην επισήμανση ορισμένων αδυναμιών που υπάρχουν στην νεοκλασική θεωρία των συγκριτικών πλεονεκτημάτων, σύμφωνα με την οποία το διαπεριφερειακό εμπόριο είναι επωφελές για τα εμπλεκόμενα μέρη.

Το υπόδειγμα Kay

-14-

- Στις θεωρίες της άνισης ανταλλαγής συγκαταλέγεται και η προσέγγιση του Kay (1975) ο οποίος υποστήριξε ότι η άνιση ανταλλαγή ήταν ο μηχανισμός για την απόσπαση οικονομικού πλεονάσματος, τον οποίο προτιμούσε η «προκαπιταλιστική εμπορική μεσαία τάξη» που ήταν μια συγκεκριμένη κοινωνική τάξη. Αυτή η μεσαία εμπορική τάξη, κατέχοντας πλεονεκτική θέση στην αγορά, εκμεταλλεύονταν τη στρέβλωση των τιμών των προϊόντων, αγόραζε τα προϊόντα σε πολύ χαμηλές τιμές και τα πουλούσε σε πολύ υψηλότερες.
- Η εισαγωγή του βιομηχανικού καπιταλισμού στις περιφερειακές χώρες, θα δημιουργούσε τις προϋποθέσεις για την ανάπτυξη μίας κανονικής καπιταλιστικής εμπορικής μεσαίας τάξης, η οποία θα εξασφάλιζε τα εισοδήματά της όχι από τη στρέβλωση των τιμών, αλλά από την υπεραξία της εργασίας στη παραγωγική διαδικασία.

Η παρουσίαση συμπληρώνει και δεν υποκαθιστά τα προτεινόμενα συγγράμματα.

